

УДК 35.086:347.55

ХОМА Т.Ю.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВІДКРИТТЯ АБО ВИКОРИСТАННЯ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ ВАЛЮТНИХ РАХУНКІВ

У статті проаналізовано ознаки адміністративної відповідальності за відкриття або використання за межами України валютних рахунків. За результатами характеристики ознак адміністративної відповідальності за відкриття або використання за межами України валютних рахунків запропоноване її авторське визначення, яке може використовуватися у доктрині адміністративного права.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, валютний рахунок, правопорушення.

В статье проанализированы признаки административной ответственности за открытие или использование за пределами Украины валютных счетов. По результатам характеристики признаков административной ответственности за открытие или использование за пределами Украины валютных счетов предложено ее авторское определение, которое может использоваться в доктрине административного права.

Ключевые слова: административная ответственность, валютный счет, правонарушение.

The article analyzes the features of administrative responsibility for opening or use outside Ukraine currency accounts. As a result of the characteristics signs of administrative responsibility for opening or use outside Ukraine currency accounts proposed by its author's definition, which can be used in the doctrine of administrative law.

Key words: administrative responsibility, currency account offenses.

Вступ. Курс нашої демократичної, правової та соціальної держави на зближення із країнами ЄС потребує не тільки політичної волі народних обранців, але й визначення науковою спільнотою найбільш проблемних питань у правовому регулюванні суспільних відносин щодо функціонування юридичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності з метою окреслення найбільш пріоритетних сфер правового регулювання, які потребують удосконалення з огляду на європейський досвід. Зрозуміло, що це зумовлено в основному тим чинником, що для подолання тривалої фінансово-економічної кризи варто покращити інвестиційну привабливість нашої країни шляхом розробки та прийняття уніфікованих правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері відкриття або використання за межами України валютних рахунків, що відповідають європейському досвіду.

В умовах глобалізації, інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, посилення конкуренції на зарубіжних ринках продажу товарів та надання послуг підприємствам, установам, організаціям, громадянам неможливо успішно функціонувати в умовах застаріlosti правових норм. Тому регулювання суспільних відносин нормами вітчизняного законодавства, яке не відповідає вимогам сьогодення, призводить до втрати виробничого потенціалу економіки держави, адже не дає змоги суб'єктам господарювання розвивати новітні технології, упроваджувати сучасні промислові розробки, а отже – бути конкурентоздатними на світовому ринку.

У зв'язку з цим валютне законодавство повинне максимально сприяти лібералізації обігу валюти як між господарствами, так і між суб'єктами підприємницької діяльності для належного захисту іноземних інвестицій, збільшення експорту товарів на закордонні ринки збуту, що сприятиме збільшенню обсягів надходження валюти в країну і дасть змогу стримати девальваційні процеси. Тому питання адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків завжди є актуальним з огляду на наближення вітчизняного законодавства до типових стандартів, правил, які діють у державах, що входять до європейської спільноти.

Постановка завдання. Проблемні питання регулювання суспільних відносин у сфері адміністративної відповідальності за відкриття або використання за межами України валютних рахунків правовими нормами адміністративно-деліктного законодавства в наукових працях ві-

тчисняних учених досліджувалися досить фрагментарно. Окремі аспекти адміністративної відповідальності за порушення валютного законодавства досліджували такі відомі вчені, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.Т. Ковальчук, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, В.Д. Сущенко, А.Г. Чубенко, С.А. Шепетько та інші. Наукові здобутки цих провідних вчених мають вагоме значення для доктрини адміністративного права, однак поза їх увагою залишилося питання адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків. Тому метою цієї статті є характеристика поняття та ознак адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Результати дослідження. Адміністративна відповідальність є одним із найдієвіших правових інструментів у боротьбі з найбільш масовими протиправними діяннями, якими є адміністративні проступки. Основною їх особливістю є те, що вони входять до широкого кола відносин, які регулюються нормами адміністративного права. Ці правові відносини виникають у сфері державного управління, економіки, соціально-культурного й адміністративно-політичного будівництва, підприємницької діяльності, а також контролю і нагляду як у внутрішньоорганізаційній діяльності державного механізму, так і в позавідомчій [1, с. 17]. Таким чином, адміністративна відповідальність є одним із дієвих механізмів правового регулювання суспільних відносин із метою впорядкування поведінки громадян для належного дотримання норм валютного законодавства. Сам цей вид юридичної відповідальності сприяє якомусь швидшому притягненню винної особи до відповідальності шляхом накладення на неї в установленому порядку адміністративного стягнення, що дає змогу стримувати таку поведінку правопорушника в майбутньому, а також запобігати вчиненню правопорушень іншими особами.

Однак варто мати на увазі, що адміністративна відповідальність є пережитком радянського періоду державотворення, адже вона була запроваджена з метою позасудового механізму притягнення громадян до юридичної відповідальності у порядку юрисдикційно-деліктного провадження за незначні за ступенем суспільної небезпеки правопорушення. Тому законодавчі норми щодо адміністративної відповідальності існують переважно в країнах – колишніх республіках Радянського Союзу, а в демократичних країнах європейської спільноти немає диференціації юридичної відповідальності на адміністративну і кримінальну залежно від ступеня суспільної небезпеки делікту. Основний принцип юридичної відповідальності в країнах західної демократії також будується з урахуванням ступеня суспільної небезпеки правопорушень і особи правопорушника, але всі особи притягуються до кримінальної відповідальності, а міра покарання визначається залежно від кваліфікації діяння особи.

Для кращого розуміння сутності адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків необхідно розглянути її ознаки. Зокрема, на нашу думку, основні ознаки адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків – 1) підставою настання є вчинення особою адміністративного правопорушення; 2) характеризується публічним обов'язковим характером; 3) засіб забезпечення суспільних відносин; 4) одна із форм адміністративного примусу; 5) особливий процесуальний порядок її реалізації; 6) здійснення в межах захисних правовідносин; 7) позитивне значення полягає в охороні суспільних відносин. Пропонуємо розглянути ці ознаки детальніше.

Підставою настання адміністративної відповідальності є вчинення особою адміністративного правопорушення. Адміністративна відповідальність настає тільки у разі вчинення громадянином України, службовою особою підприємства, установи чи організації, а також громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП [2]. Тут варто мати на увазі, що особа притягається до адміністративної відповідальності тільки за наявності в її діянні юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП, а саме таких його елементів, як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Крім того, вчинення особою адміністративного правопорушення є лише фактичною підставою адміністративної відповідальності, а складання уповноваженими посадовими особами Державної фіскальної служби України протоколу про правопорушення, передбачене ст. 162-2 КУпАП, – юридичною підставою. Тільки за наявності як фактичної, так і юридичної підстав адміністративної відповідальності розпочинається юрисдикційно-деліктне провадження у справах про незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Характеризується публічним обов'язковим характером. У разі незаконного відкриття або використання за межами України валютних рахунків у держави в особі уповноважених посадових осіб виникають юридичні і фактичні підстави у встановленому законом порядку притягнути винну особу до адміністративної відповідальності з метою осудження перед суспільством її протиправної поведінки. Зрозуміло, що у разі, коли уповноважена посадова особа згідно з чинним адміністративно-деліктним законодавством упереджено буде ставитися до винної особи, вона також може бути притягнута до певного виду юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання своїх посадових обов'язків.

Публічний обов'язковий характер розглядається як обов'язок посадової особи діяти у встановленому процесуальному порядку з метою позбавлення винної особи матеріальних благ шляхом

накладення на неї штрафу за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП. Публічний характер суспільних відносин щодо притягнення винної особи до адміністративної відповідальності зумовлений імперативністю правових норм КУпАП, а також встановленим порядком розгляду справ про незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, що є гарантією дотримання прав особи на справедливе правосуддя.

Засіб забезпечення суспільних відносин. Адміністративна відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків забезпечує належну охорону суспільних відносин у сфері валютного контролю, сприяє реалізації прав та обов'язків суб'єктів валютних відносин, дає змогу притягати винну особу до відповідальності за порушення валютного законодавства. Закріплення в КУпАП норми про адміністративну відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків дає змогу законодавцю виховувати громадян у дусі дотримання норм вітчизняного валютного законодавства, що сприяє забезпеченню поваги до основних прав і обов'язків людини і громадянина, а також зміцненню законності в державі.

У цьому контексті варто зауважити, що тільки у разі невідворотності накладення на винну особу адміністративного стягнення за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП, можна гарантувати дотримання іншими особами норм валютного законодавства. Адже в іншому разі, коли буде вибіркове притягнення осіб до адміністративної відповідальності, навіряд чи можлива реалізація принципу законності, а також ефективне запобігання вчиненню правопорушень, передбачених ст. 162-2 КУпАП.

Адміністративна відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків характеризується як *одна із форм адміністративного примусу*. Під адміністративним примусом у науці адміністративного права, як правило, прийнято розуміти вид державного примусу, що полягає у використанні органами публічного адміністрування способів примусового характеру з метою забезпечення належної охорони найбільш важливих суспільних відносин. Цей адміністративний примус застосовується тільки на підставі адміністративно-правових норм, закріплених у КУпАП. Це зумовлено тим фактором, що громадяни, службові особи, суб'єкти підприємницької діяльності притягуються до адміністративної відповідальності уповноваженими суб'єктами адміністративно-деліктної юрисдикції (посадовими особами органів державної фіскальної служби) шляхом примусового накладення на них стягнень відповідно до приписів санкції правової норми, закріпленої у ст. 162-2 КУпАП. Завдяки цьому фізична або юридична особа примусово позбавляється певних матеріальних благ внаслідок виплати нею штрафу від п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, що передбачено ст. 162-2 КУпАП.

Особливий процесуальний порядок її реалізації. Адміністративна відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків реалізується у встановленому КУпАП процесуальному порядку. Особливий процесуальний порядок притягнення до адміністративної відповідальності громадян, службових осіб підприємств, установ, організацій, суб'єктів підприємницької діяльності зумовлений детальною регламентацією порядку фіксації ознак правопорушення (складання протоколу), передбаченого ст. 162-2 КУпАП, механізму провадження у справах про адміністративні правопорушення, строків розгляду таких справ, порядку оскарження рішень у справах.

Однак, зважаючи на той факт, що в чинному КУпАП розміщені правові норми як матеріально-го, так і процесуального права, доцільного було би для кращого правозастосування прийняти інший кодифікований законодавчий акт, в якому визначити особливості процесуального порядку притягнення винної особи до адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків *здійснюється в межах захисних правовідносин*. Це пояснюється тим, що підставою виникнення захисних правовідносин є факт вчинення особою адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП, та необхідність притягнути винну особу до адміністративної відповідальності шляхом накладення на неї штрафу, визначеного санкцією статті. Захисні правовідносини є реакцією уповноважених посадових осіб органів державної фіскальної служби на виявлений факт незаконного відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Варто зазначити, що характерною особливістю таких захисних правовідносин є спеціальний суб'єктний склад – з однієї сторони уповноважені особи органів державної фіскальної служби, які мають право складати адміністративний протокол, чи районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді), які розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 162-2 КУпАП, а з іншої сторони правопорушник – винна фізична особа, яка досягла встановленого віку і порушила валютне законодавство в частині відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Позитивне значення для суспільства, держави адміністративна відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків має тому, що вона дає змогу *охороняти суспільні відносини*. Охорона суспільних відносин дає змогу забезпечувати на належному

рівні права і свободи громадян у різноманітних сферах людського буття, що можливо здійснити у разі застосування такої форми адміністративного примусу, як адміністративна відповідальність. Охоронні правовідносини характеризуються владним характером, тобто уповноважені особи органів публічної адміністрації мають право вимагати від особи у встановленому законом порядку дотримання тієї поведінки, яка не забороняється правовими нормами чинного КУпАП. У разі порушення особою імперативних норм чинного закону про адміністративну відповідальність в уповноважених посадових осіб виникає обов'язок зафіксувати таку протиправну поведінку, вирішити справу по суті та притягнути винну особу до відповідальності шляхом накладення адміністративного стягнення.

Це пояснюється тим, що невелика суспільна небезпека адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП, вимагає об'єктивної необхідності від уповноважених посадових осіб швидко, відповідно до порядку, визначеного в законі про адміністративну відповідальність, притягнути винну особу до відповідальності шляхом накладення на неї штрафу. Крім того, цей вид юридичної відповідальності дає змогу внаслідок більш спрощеного порядку, ніж, наприклад, у кримінальних провадженнях, економити бюджетні кошти та сприяє основній меті правозастосування – невідворотності покарання та запобігання правопорушенням, а отже, забезпеченню належного рівня охорони суспільних відносин від протиправних посягань.

Висновки. Отже, ознаки адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків: а) підставою настання є вчинення особою адміністративного правопорушення; б) характеризується публічним обов'язковим характером; засіб забезпечення суспільних відносин; в) одна із форм адміністративного примусу; особливий процесуальний порядок її реалізації; г) здійснення в межах захисних правовідносин; д) позитивне значення полягає у забезпеченні охорони суспільних відносин. Враховуючи зазначені ознаки, під адміністративною відповідальністю за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків можна розуміти вид юридичної відповідальності, яка полягає у накладенні на винних осіб у встановленому законом процесуальному порядку за рішенням суду такого адміністративного стягнення, як штраф.

Список використаних джерел:

1. Заяць Р.Я. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності / Р.Я. Заяць // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – Вип. 8. – С. 17–20.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51 (додаток). – Ст. 1122.